

Sammanfattning och övergripande slutsatser

Slutsatser rörande det samlade elitstödet utformning och verkan

Den internationella elitidrotten har under senare decennier präglats av ökad konkurrens och intensifierade elitsatsningar. Utvecklingen har träffande beskrivits som en global elitidrottslig kapprustning där allt fler länder satsar ständigt ökade resurser för att hålla sig framme i kampen om medaljer i internationella tävlings-sammanhang.

Den intensifierade guldjakten har inte gått Sverige obemärkt förbi. I den idrotts-politiska debatten har företrädare för svensk elitidrott efterlyst ökade resurser till talangutveckling och elitstöd. Samtidigt har staten successivt ökat sin offentliga åtagande på elitidrottens område. Genombrottet inföll år 1998 genom ett öron-märkt statsbidrag till Sveriges Olympiska Kommitté (SOK) för talangutveckling. År 2009 tillkom en samlad och flerårig elitsatsning på 212 miljoner kronor samt att regeringens förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet kompletterades med ett explicit elitidrottsmål.

Centrum för idrottsforskning (CIF) har på regeringens uppdrag under år 2011 genomfört ”en fördjupad analys av det samlade elitstödet utformning och verkan samt övrig verksamhet som stärker idrottsutövares internationella konkurrenskraft”. Resultatet är redovisat i en rapport med titeln *För framtidens segrar – en analys av det svenska elitidrottssystemet*. Nedan presenteras studiens viktigaste resultat.

Det första resultatet är kontextuellt och handlar om att placera svensk elitidrott i ett större samhälleligt sammanhang. Poängen är att svensk elitidrotts utformning och förutsättningar i stor utsträckning återspeglar de bredd- och folkrörelseideal som utgör den svenska idrottsmodellens främsta signum. I ideologiskt avseende märks detta genom att idrottsrörelsen utvecklat ett perspektiv på elitidrott och talangutveckling med utgångspunkt i socialt ansvarstagande, glädje och god etik, samt att jakten på segrar och prestationer aldrig får ske till priset av utslagning inom barn- och ungdomsidrotten eller på bekostnad av de aktivas övriga livssituationer. I organisatoriskt avseende återspeglas bredd- och folkrörelseidealet i en decentraliserad struktur där merparten av den konkreta elitidrotts- och talangutvecklingen sker på lokal föreningsnivå snarare än i nationellt sammanhållna elitidrottscentra. Slutligen återspeglas dessa principer även i det offentliga idrottsstödet som utifrån välfärdspolitiska grunder premierat olika breddrelaterade mål såsom barn- och ungdomsidrott, anläggningsfrågor och förbundsstöd snarare än

medel till elit- och talangutveckling. Ur detta perspektiv kan de statliga elitsatsningar som inleddes med ett talangstöd till SOK år 1998 betraktas som ett trendbrott.

Det är således rimligt att hävda att elitidrott inte tidigare haft en särskilt framträdande plats i den svenska idrottsmodellen. Men av detta följer inte att det dominerande bredd- och folkrörelseidealet enbart utgjort ett hinder för elitidrott och talangutveckling. I Sverige har grundmurade folkrörelse- och föreningstraditioner samt en idrottsvänligt sinnad offentlig sektor skapat ett påfallande livligt, varierat och öppet idrottsutbud på lokal nivå. Ur ett elitidrottsperspektiv har detta skapat goda förutsättningar för unga att prova på olika idrotter, upptäcka sina talanger och därefter utveckla dessa. Men därefter – i de elitaktivitas övergång från lovande juniorer till senior världsklass – har det centrala elitstödet alltid varit mer begränsade – åtminstone fram till 1988 års talangstöd till SOK och 2009 års samlade elitsatsning.

Studien visar också att svensk elitidrott verkar under mycket olika existensvillkor. Inom Riksidrottsförbundet (RF) fanns år 2010 sammanlagt 244 separata landslagstrupper fördelade över 65 specialidrottsförbund. Dessa trupper representerar stora och små idrotter med skilda idrottstraditioner, anläggningsbehov och grad av popularitet i medierna. Till detta kommer skillnader i ekonomiska förutsättningar. Av specialidrottsförbundens totala landslagsutgifter år 2010 på drygt 370 miljoner kronor svarade fem förbund för närmare 57 procent av kostnaderna (211 miljoner kronor) medan hela 49 förbund uppgav sig ha landslagskostnader understigande fem miljoner kronor vardera. Det finns således goda skäl att nyansera (den mediala) bilden av svensk elitidrott som en starkt kommersialiserad verksamhet. Det må stämma för vissa idrotter – men långtifrån för alla.

I analysen ingick även att bedöma effekterna av en samlad elitsatsning på totalt 212 miljoner som regeringen beviljade år 2009. Vi konstaterar att det i dagsläget inte är möjligt att bedöma satsningens verkan i form av idrottsliga prestationer i internationella tävlingssammanhang. Däremot har bidraget på andra sätt haft stor principiell betydelse för svensk idrott. Mer konkret har 2009 års samlade elitsatsning:

- *synliggjort och ökat kunskapen om svensk elitidrotts utformning och existensvillkor.* Redan tillkomsten av satsningen var i sig en viktigt politiskt erkännande från regeringens sida av elitidrottens betydelse i svensk idrott. Till detta kommer att bidraget initierat helt nya rutiner inom idrottsrörelsen för att följa upp förbundens elitidrotts- och landslagsaktiviteter.

- *inneburit ett betydande resurstillskott till svensk elitidrott. Ett helt nytt landslagsstöd har inrättats. Därtill har ett riktat elitstöd skapats som inkluderar samtliga landslagstrupper inom RF och inte enbart olympiska idrotter.*
- *medfört en förbättrad samordning av det samlade stödet till svensk elitidrott. I regeringens beviljande av en gemensam elitsatsning låg en uttalad förväntan om att senare års motsättningar mellan idrottsrörelsens centrala stödorganisationer skulle biläggas samt att deras parallella system för talang- och elitstöd skulle koordineras och effektiviseras. En sådan samordning har i dag kommit till stånd.*

I rapporten diskuteras även syftena bakom statens idrottspolitik. Diskussionen är föranledd av två skäl. Först och främst är statens elitidrottsmotiv inte preciserade. I den förordning som reglerar statens stöd till idrotten framgår endast att medel får användas till elitidrott, men inte varför eller på vilka sätt. Detta riskerar att skapa osäkerhet i prioriteringsfrågor och oklarhet huruvida statens mål är att öka antalet svenska medaljer i internationella mästerskap eller handlar om att skapa grundläggande förutsättningar för svensk idrott att bedriva verksamhet på både bredd- och elitnivå. Till detta kommer att den elitidrottsliga kapprustning som kännetecknar dagens internationella elitidrott ingår i en större idrottslig förändringsprocess präglad av tilltagande globalisering, kommersialisering och ett ökad statligt inflytande. Det reser viktiga frågor om den svenska elitidrottens framtida vägval. Kommer idrottsrörelsen att successivt sluta upp i den globala elitidrottsliga kapprustningen – med de konsekvenser som det kan medföra i form av ökad centralism, statlig involvering och marknadsanpassning. Eller kommer den traditionella svenska idrottsmodellen även framöver att behålla en dominerande ställning?

Slutsatser rörande delaktighet och etnisk mångfald inom idrotten

CIF:s andra fördjupningsstudie år 2011 handlar om idrottens tillgänglighet för personer med utländsk bakgrund. Uppdraget från regeringen var att analysera ”i vilken omfattning idrottens organisation och verksamhet på alla nivåer medverkar till att uppfylla syftet med statsbidraget att människor med annan kulturell och etnisk bakgrund ska bli mer delaktiga i idrotten”. Resultatet är redovisat i en rapport med titeln *Vem platsar i laget? – en antologi om idrott och etnisk mångfald*. Nedan presenteras studiens viktigaste resultat.

Studiens första resultat är en uppmaning till idrottsrörelsen och idrottsforskningen att fördjupa sin diskussion i frågor som rör idrott och etnisk mångfald och därmed knyta an till de perspektiv och synsätt som präglar dagens integrationspolitiska samhällsdebatt.

Till idrottsrörelsen är uppmaningen att skifta perspektiv *från integration till delaktighet*. Utgångspunkten är att invandrare inte ska uppfattas som en specifik grupp med gemensamma egenskaper, erfarenheter och intressen. Likaså bör olika brist- eller nyttoperspektiv undvikas där personer med utländsk bakgrund antas tillföra något kvalitativt nytt till idrottsverksamheten eller att ett aktivt deltagande i föreningsidrotten ska bli deras väg in i det svenska samhället. Sådana utgångspunkter tenderar endast att befästa stereotypa synsätt. Betydligt bättre är i istället att anlägga ett demokrati- och rättviseperspektiv på frågor om idrott och etnisk mångfald. Inom idrotten bör alla former av diskrimineringar motverkas – och därmed även sådana strukturer, tankemönster och faktorer som kan kopplas till individers etnicitet. Med sådana utgångspunkter blir begreppet delaktighet mer centralt än integration eftersom delaktighet pekar på allas vår rätt att få vara med i den idrottsliga gemenskapen oavsett hänvisningar till olika former av grupp- tillhörigheter, såsom kön, etnicitet, funktionsnedsättning eller sexuell läggning.

Till idrottsforskningen är uppmaningen att skifta perspektiv *från dom till oss*. I Sverige har forskningen om idrott och integration ökat påtagligt under senare år. Samtidigt visar en genomgång av kunskapsläget att forskarna allt för ofta anlagt ett utifrånperspektiv där invandrarungdomars idrottsdeltagande analyseras såsom en särskild och avvikande kategori i förhållande till majoriteten av infödda svenska ungdomar. Mot denna bakgrund efterlyser antologins författare nya perspektiv och frågeställningar med inspiration från så kallad postkolonial teoribildning. I stället för studier där personer med invandrarbakgrund betraktas som avvikande och annorlunda, bör forskningen rikta ljuset mot majoriteten av infödda svenskar och deras normer. Därmed skapas möjlighet att ställa nya frågor om det samhälle och de strukturer som individer möter, hanterar och påverkas av.

Ett andra övergripande resultat i rapporten handlar om invandrargruppers deltagande i föreningsidrotten och idrottsrörelsens arbete för att främja integration, delaktighet och etnisk mångfald. Studier av idrottsrörelsens sammansättning visar att unga med utländsk bakgrund är väl representerade i föreningsidrotten, pojkar i större utsträckning än flickor. En första slutsats är därmed att föreningsidrotten lyckats förhållandevis bra med att aktivera och engagera personer med invandrarbakgrund. När det gäller representation i beslutande organ är statisti-

ken emellertid inte lika positiv. Studier av specialidrottsförbundens och distriktsförbundens styrelser visar att endast sex procent av samtliga ledamöter har utländsk bakgrund. Än värre är situationen i de idrotter som är mest populära bland ungdomar. Slutsatsen blir därmed att personer med utländsk bakgrund är mycket aktiva inom föreningsidrotten – men att de ofta saknar makt och inflytande i beslutande församlingar. Deltagandet är högre än delaktigheten.

Studiens tredje resultat är att det finns många sätt att främja delaktighet och etnisk mångfald inom idrotten. En genomgång av aktuell idrottsforskning visar olika idrottsliga integrations- och mångfaldsprojekt som genomförts inom ramen för de stora utvecklingsåtgångarna Handslaget och Idrottslyftet. Andra bidrag i rapporten belyser olika insatser för mångfald inom kultursektorn och föreningslivet. Det finns således både kunskap inom idrottsrörelsen – och lärdomar och erfarenheter att hämta från närliggande områden. Därtill visar antologin att integrationsinsatser med utgångspunkt i delaktighet och mångfald har goda förutsättningar att bli lärorika förändringsprocesser där föreningar och organisationer får möjlighet att utveckla sina aktiviteter, väcka nytt engagemang, stärka sina demokratiska system och se på sig själva utifrån nya perspektiv.

Slutsatser av CIF:s indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten 2011

I CIF:s uppdrag att följa upp statens stöd till idrotten ingår även en årlig redovisning av en uppsättning indikatorer. Denna uppföljning tar sin utgångspunkt i motiven till statens stöd till idrotten såsom dessa preciserats i förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet. Indikatorsystemet består av 22 indikatorer, fördelade över fem målområden. Dessa är:

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområde 3: Alla flickors och pojcars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft.

Indikatorsystemet är i huvudsak uppbyggt på befintlig statistik. Merparten av indikatorerna rör olika aspekter av idrottsrörelsens verksamhet och organisationsstruktur, såsom medlemsbestånd, inkomstkällor, omfattningen på det ide-

ella ledarskapet och utbildningsinsatser. För dessa uppgifter har RF beredvilligt bidragit med information och sakkunskap. I frågor rörande svensk elitidrott har även Sveriges Olympiska Kommitté varit behjälplig. För de indikatorer som rör folkhälsa, motionsvanor och idrottsskador har statistik inhämtats från Statistiska centralbyrån, Folkhälsoinstitutet och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Resultatet av 2011 års indikatorgenomgång överensstämmer i stor utsträckning med det föregående året. Detta är inte förvånande. Indikatorer är till sin natur förhållandevis trubbiga mätinstrument, baserade på stora kvantitativa data. Att statistiskt fastställa förändringar över tid i indikatorer kräver därmed ofta långa tidsserier. De övergripande slutsatser som noterades år 2010 har därmed lika hög aktualitet år 2011.

Mer konkret visat indikatorsystemet att den frivilligt organiserade idrotten har en anmärkningsvärt stark position i det svenska samhället. Med närmare 3,3 miljoner individuella medlemmar, varav nästan 2,4 miljoner dessutom är aktiva idrottsutövare, utgör idrottsrörelsen otvetydigt en av de största och mest livaktiga sammanslutningarna i den svenska ideella sektorn. Vidare kan noteras att fördelningen mellan män och kvinnor är förhållandevis jämn. Därtill återfinns idrottsutövare i alla åldersgrupper även om deltagandet är störst bland barn och ungdomar.

Vidare visar indikatorsystemet att idrottsrörelsens klubbar och förbund är olika i storlek och sammansättning samt att de verkar under skilda existensvillkor. Vissa idrotter har många utövare, i andra är deltagandet mycket begränsat. Vissa idrotter är typiska tjej- respektive killidrotter medan andra har en jämn könsfördelning. Vissa klubbar har stora reklam- och publikintäkter medan andra huvudsakligen finansierar sin verksamhet via ideella insatser och offentligt stöd. Uppräkningen av skillnader kan göras längre. Och sammantaget visar dessa olikheter att begreppet idrottsrörelsen (i bestämd form) visserligen är vedertaget, men det är en formulering som riskerar att skymma den stora variation och mångfald som i praktiken kännetecknar svensk föreningsidrott.

Slutligen visar indikatorsystemet att många av de olika samhälleliga och socioekonomiska villkor som präglar det svenska samhället även återspeglas i medborgarnas motionsvanor och deltagande i föreningsmässigt organiserad idrottsutövning. Som exempel ökar andelen föreningsidrottare i takt med utbildningsgrad, hushållsekonomi och position på arbetsmarknaden. Därtill visar statistiken att flickor och kvinnor med invandrarbakgrund är förhållandevis svagt representerade inom

föreningsidrotten. I frågor gällande makt och representation i beslutande organ har en stor majoritet av RF:s specialidrottsförbund (42 av 69) en manlig dominans i sina styrelser såtillvida att andelen kvinnor understiger 40 procent. Den manliga dominansen ökar dessutom i takt med stigande ålder. Den jämställda fördelning som kännetecknar idrottsrörelsens aktiva medlemmar på aggregerad nivå återspeglas följaktligen inte i styrelserummen. Sammantaget visar indikatorsystemet således att människors tillgång och förutsättningar till idrott och fysisk aktivitet alltjämt är ojämnt fördelade i samhället – och likaså deras möjlighet till inflytande i beslutande församlingar. Detta är viktiga signaler till idrottsrörelsen att fortsätta sitt kontinuerliga arbete att förverkliga den egna värdegrundens premisser om demokrati, delaktighet och allas rätt att vara med.